

Terminologické databázy ako nástroj terminologického manažmentu

Mgr. Jana Levická, PhD.
Jazykovedný ústav Ľ. Štúra
Slovenská akadémia vied
Bratislava

Osnova prednášky

- terminologický manažment
 - terminologické databázy, ich charakteristika a typológia
 - príklady
 - projekt Slovenskej terminologickej databázy (STD)
 - realizácia STD
 - technická stránka STD a autorské práva
-
-

Efektívna odborná komunikácia

Systematická starostlivosť o terminológiu daného odboru

– inštitucionálna vs odborná

Systematická starostlivosť zahŕňa

- deskripciu
- harmonizáciu pojmov
- unifikáciu termínov
- štandardizáciu termínov

Terminologický manažment

Dôraz na systematický a metodický prístup k starostlivosti o terminológiu

- zhromažďovanie existujúcich terminologických zdrojov
 - spracovanie a reprezentácia terminológií
 - validovanie a revízie
 - aktualizácia
 - sprístupnenie a výmena terminologických zdrojov
-
-

Význam terminologického manažmentu

- zníženie výdavkov a času na preklad a tvorbu odborných textov (minimalizácia chýb a komunikačného šumu)
 - efektivita pri tvorbe terminografických produktov
 - spôsob realizácie – *terminology management system* (napríklad súčasť softvérov na podporu prekladu)
-
-

Terminologické zdroje

- papierové (slovníky a glosáře)
- elektronické – databázy a databanky, terminologické pamäte

terminologické databázy

terminological knowledge base (TKB)

hypermedia knowledge base

Terminologická databáza

Variantnosť odborných pomenovaní:

- SLOVENČINA: terminologická databáza
(terminologická banka, terminologická databanka, terminologická databáza)
 - ANGLIČTINA term bank a terminology database
(terminological data bank, terminological database, terminology database, term bank, termbase)
 - FRANCÚZŠTINA banque de terminologie a base de données terminologiques (banque de terminologie, banque de termes, base de données terminologiques)
-
-

Vymedzenie pojmu TDB

- databáza, ktorá obsahuje terminologické údaje (ISO 1087-1: 2000)
 - súbor odborných terminológií uchovávaný v počítači, zahrňajúci nomenklatúry, štandardizované termíny a lexikalizované syntagmy spolu s identifikačnou informáciou ich zdroja (Sager, 1990)
-
-

Funkcie terminologických databáz

- preskriptívna – unifikácia termínov a ich presadzovanie v komunikácii
 - deskriptívna:
 - mapovanie stavu a vývoja terminológií (aktualizácia, modifikácia a dopĺňanie)
 - tvorba výstupov prezentujúcich terminológie
 - organizačná – centralizácia terminológií a koordinácia term. aktivít
 - informačná – referenčný zdroj
-
-

Charakter terminologickej databázy

- logické usporiadanie databázy
 - štruktúra a obsah terminologických záznamov
 - metodológia tvorby záznamov a výber zdrojov
 - adresáti
 - tím terminológov
-
-

História terminologických databáz

- vznik v 60. a 70. rokoch 20. storočia
 - Počítačové spracovanie kartoték a glosárov
 - vývoj softvérov
 - súčasť medzinárodných organizácií (jazykové plánovanie) – UNICEF, OSN, EÚ, vládny inštitúcií, súkromný sektor (Microsoft)
 - spôsob konzultácie – CD, DVD, on-line
 - veľkosť
-
-

Európska únia: IATE

- Medziinštitucionálna terminologická databáza IATE - **upravený a zlúčený obsah** troch hlavných databáz (Európsky parlament, Európska komisia a Európska rada)
- **pomôcka pri tvorbe, preklade a revízii európskej legislatívy**
- **10 miliónov** terminologických záznamov vo všetkých oficiálnych jazykoch Európskej únie
- tezaurus **EUROVOC 4.2.**
- (definícia/výklad, oblasť, zdroj termínu a prípadne definície, cudzojazyčný ekvivalent/y, niekedy kontext či poznámka k termínu a tiež **spol'ahlivosť** termínu na stupnici 0 – 4)

Eurodicautom (pôvodná databáza Európskej komisie) - **vyše 5,5 milióna termínov** v 11 jazykoch Európskej únie

KANADA – celkový charakter terminologickej práce

Translatológia (vládne inštitúcie) vs jazyková politika (provincia Quebec)

- prevažujúci preskriptivizmus, pojmový základ terminologických záznamov oboch databáz, onomaziologický charakter terminologickej práce (extrakcia pojmových vzťahov), práca s odbornými korpusmi a korpusovými nástrojmi
 - výskum socioterminologického či lexikálno-sémantického charakteru (dôraz na jazykové vlastnosti termínov) – kolokačné správanie, sémantické vzťahy, prípadne ich frazeológia
-
-

Termium a Grand dictionnaire

- *Termium V* – používatelia zo Severnej Ameriky, 3,9 milióna termínov, kladie dôraz na reálne používanie termínov (autentické citácie zo spoľahlivých textov)
 - *Grand dictionnaire terminologique* – frankofónni občania Kanady, 3,5 milióna záznamov (ročný nárast záznamov o približne 40 000)
 - termíny a ich ekvivalenty, morfológické informácie, definície (niekedy pri každom heslovom termíne a jeho variantoch), synonymá, varianty, skratky, poznámky a kontexty použitia (geografické špecifiká). Termium - pomôcky redigovania a tvorby textu v oboch úradných jazykoch.
-
-

Francúzsko a Belgicko

- Francúzsko – preskriptívny charakter terminologickej práce; terminologická databáza **FranceTerme** – výsledok práce 18 špecializovaných terminologických komisií
 - Belgicko – preskriptívny a translatický charakter terminologickej práce (tvorba domácich ekvivalentov) Niekoľko terminologických databánk – najvýznamnejšia je **Banque de données terminologiques**
-
-

EuroTermBank

- **koncept výmeny a sprístupňovania terminologických údajov, metodológií a postupov, vrátane existujúcich viacjazyčných terminografických produktov prostredníctvom internetového portálu a centralizovanej „terminologickej banky“**
 - tvorba centralizovanej TDB pre tzv. nové jazyky (*estónčina, maďarčina, lotyšтина, litovčina, poľština – dánčina*)
 - prepojenie na iné TDB a terminologické zdroje
 - takmer 600 000 spracovaných termínov z 21 oblastí 27 jazykoch vrátane slovenčiny a češtiny
-
-

Česká republika

Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)

- termíny SJ/AJ
 - výklad termínu (zdroj)
 - normativny výklad (zdroj)
 - autori
 - systémové číslo
-
-

SLOVENSKO a terminologický manažment

- vybudovanie terminologickej databázy: Národná banka Slovenska, Slovenský ústav technickej normalizácie
 - iné terminologické zdroje v el. forme
 - anglicko-slovenský odborný slovník Výskumného ústavu spojov z Banskej Bystrice zameraný na terminológiu z oblasti poskytovania poštových služieb a služieb elektronických komunikácií
 - elektronický slovník inteligentných dopravných systémov
-
-

Projekt Slovenskej terminologickej databázy

<https://data.juls.savba.sk/std>

- **ustaľovanie** terminologického aparátu, **centralizácia** terminologických informácií a **koordinácia** terminologických aktivít
 - **komunikácia** všetkých aktérov terminologickej harmonizácie
 - **výmena, popularizácia a šírenie** terminologických informácií
 - **monolingválna** databáza **deskriptívneho** charakteru určená širokej verejnosti
-
-

Charakteristika STD

- EUROVOC 4.2.
 - tvorba nových terminologických záznamov a aktualizácia starých na základe odborných korpusov
 - kategórie terminologického záznamu – zmeny od vzniku po súčasnosť
 - konzistentnosť a komplementarita terminologických informácií v databáze ako aj v rámci jednotlivých záznamov
-
-

Terminologický záznam STD

Obligatórne kategórie:

- termín
- oblasť
- definícia a jej zdroj
- kontext a jeho zdroj
- príbuzné termíny
- kvalifikátor

Fakultatívne kategórie:

- synonymum
 - cudzojazyčný ekvivalent
 - autorita
 - poznámka
 - URL
-
-

Charakteristika jednotlivých kategórií v STD

Textové doklady terminologického záznamu

- definícia – klasická, funkčná
- kontext – definičný, encyklopedický, lingvistický, jazykový
- poznámka

Netextové kategórie terminologického záznamu

- pragmatický kvalifikátor – *odporúčaný, (euro)legislatívny, nesprávny, zastaraný, normalizovaný, neologizmus, profesionalizmus*
 - príbuzné termíny
 - cudzojazyčný ekvivalent
-
-

Realizácia STD

2006 - koncepcia STD

máj 2007 - skúšobná fáza

- dostupné terminologické zdroje (približne 2500 termínov)
 - kvalitatívne hodnotenie a klasifikácia terminologických informácií
 - konvertovanie do zvoleného softvéru
 - úprava a dopĺňanie terminologických záznamov
 - riešenie špecifických problémov – duplicita záznamov, polysémia termínov, prirad'ovanie deskriptorov EUROVOC termínom
-
-

Súčasný stav STD

- viac ako 3000 terminologických záznamov zoskupených do 14 kategórií (najpočetnejšie sú *bezpečnostnoprávna oblasť, frazeológia, astronómia a sociálna práca*).
 - obsah TZ – heslový termín, definíciu, zdroj definície, zriedkavejšie synonymum, príbuzné termíny a poznámku
 - dopĺňanie a jazykové korektúry záznamov
-
-

Budúcnosť STD

- **1. tvorba nových záznamov** – samostatné terminologické projekty (VEGA – terminológia obchodu, sociálna práca, história a slovanská mytológia)
 - **2. preberanie a úprava** existujúcich terminologických zdrojov (otázka autorských práv – šachová terminológia, lekárska terminológia)
 - **3. výmena** terminologických záznamov s inými terminologickými databázami
-
-

Ďakujem za pozornosť

janal@korpus.juls.savba.sk
<https://data.juls.savba.sk/std>
